

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

УДК 378.011.3-051:796-044.247

DOI <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2020.75-76.226369>

ЗАЙЦЕВА ЮЛІЯ

ORCID: [orsid.org/0000-0001-7155-392X](https://orcid.org/0000-0001-7155-392X)

(Полтава)

Place of study: Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

Country: Ukraine

Email: zaicevayuliya1@gmail.com

ТАРАНЕНКО ІРИНА

ORCID: orcid.org/0000-0001-5009-9641

(Полтава)

Place of study: Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

Country: Ukraine

Email: irinavad.tar.ko@gmail.com

КОРНОСЕНКО ОКСАНА

ORCID: orcid.org/0000-0002-9376-176X

(Полтава)

Place of study: Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

Country: Ukraine

Email: kornosenko@ukr.net

ІНТЕГРАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ І ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ПРО- ЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті обґрунтовано педагогічну умову – інтеграція навчальної і професійної діяльності в закладах загальної середньої освіти майбутніх учителів фізичної культури у процесі фахової підготовки, яка спрямована на реалізацію діяльнісного підходу у навчанні, цілеспрямоване включення студентів у самостійну і творчу діяльність з організації фізкультурно-спортивної роботи з учнями закладів загальної середньої освіти та інших фізкультурно-спортивних закладів, де у ході реального навчального процесу набували педагогічного досвіду.

Встановлено, що під керівництвом викладачів фахових дисциплін, учителів фізичної культури, тренерів та інших фахівців, студенти ефективно здійснювали багатофункціональну професійну діяльність, а саме: виконували функції учителя фізичної культури, вихователя, тренера, спортивного судді, керівника, дослідника, носія загальнокультурних цінностей та цінностей фізичної культури і спорту, що мало своє відображення в організації уроків фізичної культури, організації фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової діяльності учнів у режимі навчального дня й у позакласний час. З'ясовано вплив педагогічної умови на ефективність фахової підготовки студентів факультету фізичного виховання.

Ключові слова: діяльнісний підхід; заклади загальної середньої освіти; майбутні учителі фізичної культури; педагогічні умови; фізкультурно-спортивна робота

Постановка проблеми в загальному вигляді. Формування педагогічних умінь і навичок майбутніх учителів фізичної культури відбувається лише у процесі практичного застосування студентами теоретичних знань в умовах педагогічної діяльності. Таким чином необхідною педагогічною умовою є поєднання навчальної і професійної діяльності в закладах загальної середньої освіти майбутніх учителів фізичної культури у процесі фахової підготовки.

Вивчення проблеми дозволило визначити, що суттєвим недоліком формування в студентів готовності до організації фізкультурно-спортивної роботи у закладах загальної серед-

ньої освіти є недостатнє забезпечення педагогічно доцільного поєднання теорії і практики, цілеспрямованого включення студентів у діяльність із організації фізкультурно-спортивної роботи у закладах загальної середньої освіти, що обмежується лише педагогічними практиками.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Проблема інтеграції навчальної і професійної діяльності студентів не нова. Б. Максимчук у своєму дослідженні зазначав, що наразі є недостатнім зв'язок вищих навчальних педагогічних закладів із загальноосвітніми та акцентував увагу на потребу вирішення питань слабкого взаємозв'язку теорії й практики (Максимчук, 2007). О. Піскун указує на необхідність переведення студента в позицію активного суб'єкта пізнання, праці, спілкування тощо (Піскун, 2009). Є. Захаріна акцентує увагу на тому, що навіть володіння ґрунтовними знаннями не забезпечує ефективної й результативної професійної роботи фахівців із фізичної культури і спорту без їх поєднання із практичною діяльністю (Захаріна, 2011). Н. Хмілярчук наголошує, що впровадження діяльнісного підходу фахової підготовки майбутніх учителів буде найбільш результативним при вирішенні конкретних завдань в реальних або максимально наближених до них умовах (Хмілярчук, 2007).

Мета статті полягає в обґрунтуванні однієї з педагогічних умов формування у майбутніх учителів фізичної культури готовності до організації фізкультурно-спортивної роботи у закладах загальної середньої освіти, що базується на діяльнісному підході та з'ясуванні її впливу на ефективність фахової підготовки студентів.

Виклад основного матеріалу. На основі вивчення проблеми формування у майбутніх учителів фізичної культури готовності до організації фізкультурно-спортивної роботи у закладах загальної середньої освіти виявлено комплекс педагогічних умов. У межах цієї статті розглянемо сутність однієї з них, яка базується на діяльнісному підході, а саме: інтеграція навчальної і професійної діяльності в закладах загальної середньої освіти майбутніх учителів фізичної культури в процесі фахової підготовки.

Отже, інтеграція навчальної і професійної діяльності передбачає формування у студентів загального уявлення про педагогічну діяльність з організації фізкультурно-спортивної роботи у закладах загальної середньої освіти; про специфіку діяльності вчителя фізичної культури, який взаємодіє з іншими суб'єктами цього процесу, у ході занять, майстер-класів, включеного спостереження за діяльністю фахівців тощо.

Важливо відзначити, що успішність інтеграції навчальної і професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі фахової підготовки залежить від реалізації діяльнісного підходу; цілеспрямованого включення студентів в активну діяльність з організації фізкультурно-спортивної роботи; застосування на практичних заняттях евристичних методів навчання, активних та інтерактивних форм і методів навчання, що передбачають: взаємонавчання, ділові ігри, метод конкретних ситуацій, проведення мозкових штурмів, майстер-класів, професійних днів, відеолекцій, розв'язання проблемних ситуацій і педагогічних завдань.

Зважаючи на те, що у відповідності із Законом України «Про вищу освіту» зменшено аудиторне навантаження студентів і збільшено самостійну роботу, саме тому, вважаємо доцільним у вільний від занять у закладі вищої освіти час, уключати майбутніх учителів фізичної культури в діяльність із організації різних форм фізкультурно-спортивної роботи. Оскільки незаперечним є зв'язок факультету із закладами загальної середньої освіти та іншими фізкультурно-спортивними закладами, студентів залучали до професійної діяльності в реальних умовах із учнями, під керівництвом фахівців із фізичної культури і спорту (викладачів, учителів фізичної культури, тренерів, суддів та ін.).

Доречно поділити студентів на міні групи та закріпити їх за викладачем, певною школою й іншим фізкультурно-спортивним закладом, де, співпрацюючи із фахівцями фізичної культури й спорту вони виконували різні види робіт із фаху, мали можливість реалізувати теоретичні знання на практиці та набути професійного досвіду.

Для розвитку самостійності й професійного становлення, майбутні фахівці самостійно формулювали мету та завдання, обирали форми організації фізкультурно-спортивної роботи зі школярами. Викладачі та фахівці з фізичної культури і спорту спостерігали за ходом їх діяльності та коригували її, щоб обрані студентами форми, методи й засоби були доцільними, надавали професійну консультацію та допомогу.

Навчальні завдання мали послідовний перехід від простого до складного залежно від етапу навчання. На I курсі навчання майбутні учителі фізичної культури виконували прості функції, допомагали в підготовці матеріально-технічного забезпечення занять, спостерігали, були учасниками різних видів діяльності, обговорювали та аналізували зразки професійної діяльності кваліфікованих фахівців, у результаті чого набувати необхідних педагогічно-професійних умінь. На II-III курсі навчання студенти зайняли активну позицію, здійснювали організацію і проведення фізкультурно-спортивних заходів з учнями початкової школи, підготовчу та заключну частину в основній та старшій школі, допомагали фахівцями із фізичної культури і спорту в організації й проведенні тренувань, спортивних змагань з різних видів спорту, їх суддівстві. На IV – майбутні учителя набували власного професійного досвіду з організації фізкультурно-спортивної роботи, організувати її та проводити різні форми із учнями різного шкільного віку, при цьому брали на себе відповідальність за самостійно виконану роботу.

Специфіка факультету фізичного виховання дозволяє охопити велику кількість майбутніх учителів, які, окрім навчання у вищому навчальному закладі, відвідували спортивні секції, де удосконалювали спеціальні навички з певного виду спорту. Можливість тренуватися мали всі студенти, оскільки на факультетах передбачена можливість секційних занять із різних видів спорту. Їх тренування проходять не лише на території закладу вищої освіти, а й за його межами, в інших фізкультурно-спортивних закладах. Тобто, поза навчально-виховним процесом майбутні учителі фізичної культури є учасниками включеного спостереження, в ході якого вони аналізували роботу досвідчених фахівців і набували власного досвіду. Важливо, щоб у цей час студенти виконували функції не лише учасника тренувального процесу, а й спостерігача, набуваючи при цьому знання, уміння і навички роботи спортивної спрямованості, що дає можливість застосовувати їх у майбутній професійній діяльності, як на уроках фізичної культури так і в позаурочний час, зокрема це стосується організації й проведення секційних занять із різних видів спорту та змагань.

Тобто, формування у студентів готовності до організації фізкультурно-спортивної роботи відбувалось також за межами закладу вищої освіти. Студенти мали можливість вибору місця занять у зручній для них час та їх спортивної спеціалізації відповідно до власних потреб та інтересів.

Отже, задля реалізації названої умови майбутні учителі фізичної культури відвідували фізкультурно-спортивні заходи у закладах загальної середньої освіти, спортивні змагання з різних видів спорту тощо, де вони спостерігали та аналізували роботу фахівців із фізичної культури і спорту в реальних навчально-виховних умовах, що з точки зору навчання було майстер-класом. Це сприяло осмисленню сутності майбутньої фахової діяльності з організації різних форм фізкультурно-спортивної роботи й виступало орієнтиром під час здійснення власної педагогічної діяльності та педагогічної взаємодії з суб'єктами фізкультурно-спортивного процесу.

Навчання було організовано таким чином, щоб студенти мали змогу спостерігати за організацією та проведенням фізкультурно-спортивної роботи фахівцями в галузі фізичної культури і спорту, а потім, відповідно до розуміння сутності цього процесу, методичних рекомендацій викладачів, глибокого аналізу продемонстрованих педагогічних дій та їх співставлення із власною діяльністю, майбутні вчителі встановлювали причини своїх помилок і здійснювали їх корекцію, тим самим запобігали їх повторному виникненню.

Оскільки майбутні учителі під час тренувальних занять удосконалювали власні техніко-тактичні дії з певного виду спорту, з навчального курсу теорії і методики викладання спортивних дисциплін їм пропонувалося вирішити такі завдання, наприклад:

- навчити техніки передачі м'яча двома руками зверху (волейбол);
- навчити техніки ведення баскетбольного м'яча (баскетбол);
- навчити техніки гри головою (футбол);
- навчити техніки переміщення у гандболі;
- навчити правильного дихання при плаванні кролем на грудях (плавання);
- навчити техніки стрибка у довжину з розбігу способом «зігнувши ноги» (легка атлетика), та ін.

Для виконання таких завдань студентів ділили на міні групи, або виконувати їх самостійно. На перших заняттях вивчення певної дисципліни теорії і методики викладання спортивних дисциплін, майбутні учителі обирали завдання та здійснювали самостійну підготовку до наступних практичних занять.

Аналіз літературних джерел та проведений експеримент дають можливість стверджувати про надзвичайно важливе значення виконання майбутніми учителями фізичної культури реальної професійної діяльності з організації фізкультурно-спортивної роботи у закладах загальної середньої освіти у процесі навчальних і виробничих практик, що дозволяє студентам співставити власні професійні можливості із педагогічною діяльністю в закладах загальної середньої освіти.

У ході спостереження та бесід зі студентами з'ясували, що на практиці у майбутніх учителів фізичної культури виникають труднощі та помилки пов'язані з організацією й проведенням фізкультурно-спортивної роботи у закладах загальної середньої освіти, оскільки у студента на недостатньому рівні сформована готовність до такого виду діяльності. Невдачі у педагогічній діяльності викликають у студентів негативні емоції та напруження, почуття невпевненості і внутрішнє незадоволення, що вимагає від керівників практики від закладу вищої освіти та учителів фізичної культури розуміння й уважного ставлення до майбутніх фахівців.

З метою формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-спортивної роботи у закладах загальної середньої освіти, ми добирали засоби, що забезпечують інтеграцію навчальної і професійної діяльності та надавали можливість студентам зайняти активну професійну позицію у практичній реалізації своїх знань, умінь і навичок та в придбанні власного досвіду суб'єкт-суб'єктних відносин. Отже, використано такі методи як:

- включене спостереження, тобто безпосереднє спостереження студентами за роботою викладачів, учителів фізичної культури під час відвідування уроків у закладах загальної середньої освіти, тренерів та спортивних суддів при перегляді спортивних змагань тощо; аналіз та оцінка результатів педагогічної взаємодії давали можливість студентам зрозуміти й усвідомити специфіку діяльності учителя фізичної культури як організатора фізкультурно-спортивної роботи;

- використання під час навчання евристичних, активних, інтерактивних тощо методів навчання, професійних днів;

- регулярний аналіз, колективне обговорення результатів професійної діяльності студентів у межах вищого, загальноосвітніх навчальних та інших фізкультурно-спортивних закладах; індивідуальні й групові консультації під час практики у закладах загальної середньої освіти із питань організації фізкультурно-спортивної роботи й педагогічної взаємодії з суб'єктами навчально-виховного процесу, що допомагало майбутнім учителям передбачити наслідки педагогічної діяльності, можливі помилки й шляхи їх усунення;

- проведення студентських науково-практичних конференцій, теоретико-методичних семінарів, дискусій зі студентами, викладачами факультетів фізичного виховання, учителями фізичної культури й іншими фахівцями в галузі фізичної культури і спорту з актуальних питань організації фізкультурно-спортивної роботи у закладах загальної середньої освіти, суб'єкт-суб'єктної взаємодії з учнями, батьками, учителями предметниками, керівництвом школи, учителями фізичної культури інших навчальних закладів, зв'язку із фізкультурно-спортивними організаціями та об'єднаннями тощо;

- виконання майбутніми учителями фізичної культури самостійної роботи та сукупності індивідуальних завдань із організації фізкультурно-спортивної роботи не лише у вищому навчальному, а й у загальноосвітніх навчальних та інших фізкультурно-спортивних закладах, що сприяло оволодінню кожним студентом суб'єктним досвідом.

Експериментальна робота з формування у майбутніх учителів фізичної культури готовності до організації фізкультурно-спортивної роботи у закладах загальної середньої освіти передбачала:

- забезпечення у студентів мотивації та ціннісного ставлення до оволодіння знаннями, уміннями й навичками з організації фізкультурно-спортивної роботи;

- демонстрація (майстер-класи) викладачами й методистами вищого навчального закладу, вчителями фізичної культури закладів загальної середньої освіти та іншими фахівцями з фізичної культури і спорту зразків діяльності щодо організації фізкультурно-спортивної ро-

боти, педагогічної взаємодії із учнями, колегами тощо, доцільного використання принципів, методів, засобів фізичного виховання;

- осмислення специфіки майбутньої професійної діяльності;
- реалізацію студентами осмисленої педагогічної діяльності з організації фізкультурно-спортивної роботи;
- цілеспрямоване включення майбутніх учителів фізичної культури до самостійного й творчого виконання різноманітних форм організації фізкультурно-спортивної роботи;
- створення студентами індивідуального портфоліо (окрім портфоліо передбаченого практиками), тобто набір власних зусиль майбутніх учителів, навчальних досягнень із організації фізкультурно-спортивної роботи, із обов'язковим відображенням дати. У визначений викладачами час студенти здавали портфоліо на перевірку, для можливості прослідкувати ефективність навчального процесу і за необхідності корегувати його. Необхідними елементами портфоліо були: відповідна документація організації і проведення різних форм фізкультурно-спортивної роботи, самоаналіз проведеного фізкультурно-спортивного заходу, аналіз його іншими суб'єктами навчального процесу, також фото і відеоматеріали.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок. Як показав експеримент, формування готовності студентів до організації фізкультурно-спортивної роботи у закладах загальної середньої освіти відбувалося ефективніше при інтеграції їх навчальної і професійної діяльності у заклади загальної середньої освіти, при наданні підтримки із боку викладачів, діловому зв'язку з учителями фізичної культури й іншими фахівцями з фізичної культури і спорту, що проявлялось у аналізі, самоаналізі, колективному обговоренні, оцінці не лише результату, а й процесу педагогічної діяльності, методичному впливі, спрямуванні майбутніх учителів та наданні порад щодо її реалізації.

Перспективним напрямом подальших досліджень є розробка й упровадження в процес підготовки майбутніх учителів фізичної культури спецкурсу «Організація фізкультурно-спортивної роботи у закладах загальної середньої освіти», який базується на діяльнісному підході та орієнтований на ґрунтовне оволодіння знаннями, формування й удосконалення практичних умінь і навичок організації фізкультурно-спортивної роботи, що сприяє підготовці студентів до виконання професійно-педагогічних функцій учителя фізичної культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Захаріна Є. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури до позакласної та позашкільної оздоровчо-виховної роботи в умовах сучасної парадигми освіти. *Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології*. 2011. № 2. С. 247–251.
- Максимчук Б. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до організації спортивно масової роботи : дис. ... канд. пед. наук. Вінниця, 2007. 18 с.
- Педагогічна практика студентів факультету фізичного виховання / Н. Є. Пангелова та ін. Київ : Оріяни, 2003. 127 с.
- Пискун О. Дидактичні засади художньо-конструкторської підготовки майбутнього вчителя трудового навчання : автореф. ... дис. канд. пед. наук., Чернігів, 2009. 20 с.
- Хмілярчук Н. Педагогічні умови організації навчальної практики майбутніх менеджерів туристичної сфери : автореф. ... дис. канд. пед. наук. Вінниця, 2007. 20 с.

REFERENCES

- Khmiariarchuk, N. (2007). *Pedahohichni umovy orhanizatsii navchalnoi praktyky maibutnikh menedzheriv turystychnoi sfery* [Pedagogical conditions of the organization of educational practice of future managers of the tourist sphere]. (Extended abstract PhD. dissertation). Vinnytsia [in Ukrainian].
- Maksymchuk, B. (2007). *Pidhotovka maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv do orhanizatsii sportyvno masovoi roboty* [Preparation of future primary school teachers for the organization of mass sports work]. (Extended abstract PhD. dissertation). Vinnytsia [in Ukrainian].
- Panhelova, N. Ye., Petrenko, I. H., Danylko, M. T., & Trotsenko, V. V. (2003). *Pedahohichna praktyka studentiv fakultetu fizychnoho vykhovannia* [Pedagogical practice of students of the Faculty of Physical Education]. Kyiv: Oriiiany [in Ukrainian].
- Pyskun, O. (2009). *Dydaktychni zasady khudozhno-konstruktorskoj pidhotovky maibutnoho vchytelia trudovoho navchannia* [Didactic principles of artistic and design training of future teachers of labor education]. (Extended abstract PhD. dissertation). Chernihiv [in Ukrainian].

Zakharina, Ye. (2011). Profesiina pidhotovka maibutnikh uchyteliv fizychnoi kultury do pozaklasnoi ta pozashkilnoi ozdorovcho-vykhovnoi roboty v umovakh suchasnoi paradyhmy osvity [Professional training of future physical education teachers for extracurricular and extracurricular health and educational work in the modern paradigm of education]. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia, pedahohiky ta psykhohii* [Current issues of public administration, pedagogy and psychology], 2, 247-251. [in Ukrainian].

YULIIA ZAITSEVA

IRINA TARANENKO

OKSANA KORNOSENKO

INTEGRATION OF EDUCATIONAL AND PROFESSIONAL ACTIVITIES IN SECONDARY SCHOOLS IN THE PROFESSIONAL TRAINING PROCESS BY FUTURE TEACHERS OF PHYSICAL EDUCATION

Pedagogical condition – integration of educational and professional activities in secondary schools the future teachers of Physical Education in the process of professional training was substantiated in this article. This pedagogical condition was aimed at implementing of the activity approach in education, purposeful involvement of students in independent and creative activity in the organization of physical culture and sports work with pupils of secondary schools and other physical culture and sports institutions, where during the real educational process, they acquired pedagogical experience with the support of lecturers, when communicating with physical education teachers and other physical education and sports professionals. They analyzed, conducted self-analysis, participated in collective discussion. Not only the outcome but also the process of pedagogical activity was evaluated. Specialists implemented methodological influence and directed future teachers and advised on the implementation of physical culture and sports work.

How the pedagogical condition influences the effectiveness of the professional training of students of the faculty of physical education was found out.

Formation of pedagogical skills of future teachers of Physical Education occurs more effectively only in the course of practical application of theoretical knowledge by students in the conditions of pedagogical activity. It depends on the implementation of the activity approach; on the purposeful involvement of the work in the active activities of the organization of physical culture and sports work; on the using of heuristic teaching methods in lessons, active and interactive learning forms and methods, that suggesting: mutual learning, method of specific situations, brainstorming, master class, professional days, video lectures, solving problem situations and pedagogical tasks and other.

It was proved that when future teachers of Physical Education were involved in organizing various forms of physical culture and sports work in their spare time from higher education, it was appropriated. As the faculty is connected with a secondary schools and other physical culture and sports institutions, students were involved in professional activity in real conditions with pupils. Physical education and sports professionals (teachers, teachers of Physical Education, coaches, sport judges, etc.) managed the process.

Key words: activity approach; secondary schools; future teachers of Physical Education; pedagogical condition; physical culture and sports work

Одержано 17.11.2020